

Raqamli texnologiyalar davrida o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosi

Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi
Karimova Asalbonu

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli texnologiyalar rivojlanishi sharoitida o'quvchilarning diqqatini jamlash bilan bog'liq muammolar tahlil qilinadi. Ayniqsa, smartfonlar, ijtimoiy tarmoqlar va tezkor axborot oqimining yoshlar psixologiyasiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, diqqatni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish, ta'lim jarayonida samarali metodlardan foydalanish hamda pedagog va ota-onalarning roli haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, diqqat, o'quvchilar, ijtimoiy tarmoqlar, ta'lim jarayoni, psixologik ta'sir, multitasking, e'tibor, pedagogika, axborot oqimi

Аннотация: В данной статье анализируется проблема концентрации внимания учащихся в эпоху цифровых технологий. Освещается влияние смартфонов, социальных сетей и быстрого потока информации на психологическое состояние учащихся. Также рассматриваются пути развития навыков концентрации внимания, эффективные методы обучения и роль учителей и родителей в образовательном процессе.

Ключевые слова: цифровые технологии, внимание, учащиеся, социальные сети, образовательный процесс, психологическое воздействие, многозадачность, концентрация, педагогика, информационный поток

Abstract: This article analyzes the problem of students' attention in the era of digital technologies. It highlights the impact of smartphones, social media, and the rapid flow of information on students' psychological state. The paper also discusses ways to improve attention management skills, effective teaching methods, and the role of teachers and parents in the educational process.

Keywords: digital technologies, attention, students, social media, educational process, psychological impact, multitasking, focus, pedagogy, information flow

Kirish. Hozirgi globallashuv jarayonlari va texnologik taraqqiyot davrida inson hayotining barcha sohalarida tub o'zgarishlar yuz bermoqda. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimiga ham o'zining sezilarli ta'sirini ko'rsatmoqda. Raqamli texnologiyalar nafaqat bilim olish jarayonini osonlashtirmoqda, balki uning shakl va mazmunini ham tubdan yangilamoqda. Shu bilan birga, mazkur jarayon o'quvchilarning psixologik xususiyatlariga, xususan,

ularning diqqatni jamlash qobiliyatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Bugungi kunda o'quvchilar axborotga boy muhitda yashamoqdalar. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, turli xil mobil ilovalar va multimedia vositalari ularning kundalik hayotining ajralmas qismiga aylangan. Bunday sharoitda axborot oqimining haddan tashqari ko'pligi o'quvchilarning diqqatini bir nuqtaga jamlashini qiyinlashtiradi. Ular tez-tez chalg'ish, diqqatni bir faoliyatdan boshqasiga tez o'tkazish holatlarini boshdan kechiradilar. Natijada esa chuqur fikrlash, mantiqiy tahlil qilish va bilimlarni mustahkam o'zlashtirish jarayonida muammolar yuzaga keladi. Ta'lim jarayonida diqqat muhim psixologik jarayonlardan biri hisoblanadi. Diqqat orqali o'quvchi o'rganilayotgan materialni qabul qiladi, uni qayta ishlaydi va xotirasida saqlaydi. Agar diqqat barqaror bo'lmasa, o'quv materialini o'zlashtirish darajasi ham past bo'ladi. Shu sababli diqqatni jamlash muammosi nafaqat pedagogik, balki psixologik muammo sifatida ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Raqamli texnologiyalar ta'sirida o'quvchilarda yuzaga kelayotgan diqqatning tarqoqligi masalasi bugungi kunda ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilmoqda. Ayrim mutaxassislar bu holatni "raqamli chalg'ish" deb ataydilar. Bunda o'quvchi doimiy ravishda yangi axborotga ehtiyoj sezadi, uzoq vaqt davomida bir faoliyat bilan shug'ullanishdan zerikadi va tezkor o'zgaruvchan muhitga moslashib qoladi. Bu esa an'anaviy ta'lim usullarining samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni faqat salbiy jihatdan baholash ham to'g'ri emas. Ular o'quvchilar uchun keng imkoniyatlar yaratadi, mustaqil ta'lim olish, axborotni tezkor izlash va interaktiv o'rganish imkonini beradi. Biroq muammo texnologiyaning o'zida emas, balki undan foydalanish madaniyatida namoyon bo'ladi. Agar texnologiyalar nazoratsiz va me'yoridan ortiq qo'llansa, bu diqqatning susayishiga olib keladi.

O'quvchilarning diqqatini jamlash muammosi ayniqsa o'smirlik davrida yanada yaqqol namoyon bo'ladi. Chunki bu davrda psixik jarayonlar hali to'liq shakllanmagan bo'lib, tashqi omillarga ta'sirchanlik yuqori darajada bo'ladi. Raqamli muhit esa o'zining rang-barangligi, tezkorligi va jozibadorligi bilan o'quvchini o'ziga tortadi. Natijada o'quvchi uchun dars jarayoni kamroq qiziqarli bo'lib ko'rinishi mumkin. Shuningdek, diqqatni jamlash muammosi ta'lim sifatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilar dars davomida e'tiborini yo'qotsa, berilayotgan bilimlarni to'liq anglab yetmaydi. Bu esa ularning akademik natijalariga, mustaqil fikrlash qobiliyatiga va umumiy rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi. Shu bois ushbu muammoni chuqur o'rganish va unga samarali yechimlar topish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, raqamli texnologiyalar tobora rivojlanib borayotgan bir paytda o'quvchilarning psixologik holatini, ayniqsa

diqqat jarayonini boshqarish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun o'qituvchilar, ota-onalar va mutaxassislar hamkorlikda ish olib borishlari zarur. Shu bilan birga, o'quvchilarning o'zida ham texnologiyalardan ongli va maqsadli foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish lozim.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi raqamli texnologiyalar sharoitida o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosini tahlil qilish, uning sabab va oqibatlarini ochib berish hamda uni bartaraf etish yo'llarini aniqlashdan iborat. Shu asosda ta'lim jarayonini yanada takomillashtirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish ko'zda tutiladi.

Adabiyotlar tahlili. Raqamli texnologiyalar davrida o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida keng o'rganilayotgan dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Ushbu muammoni turli ilmiy yondashuvlar asosida tahlil qilgan tadqiqotchilar diqqatning tabiati, uning shakllanishi va tashqi omillar ta'sirida o'zgarishini chuqur o'rganganlar. Psixologiya fanida diqqat masalasi dastlab klassik tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan bo'lib, ular diqqatni ong faoliyatining muhim tarkibiy qismi sifatida izohlashgan. Ularning ilmiy qarashlarida diqqatning barqarorligi, ko'lami va taqsimlanishi kabi jihatlar asosiy o'rinni egallaydi. Mazkur yondashuvlar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, zamonaviy tadqiqotlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Keyingi davr olimlari esa diqqat jarayonini axborot oqimi bilan bog'liq holda o'rganishga alohida e'tibor qaratganlar. Ularning fikricha, inson miyasi bir vaqtning o'zida cheklangan miqdordagi axborotni samarali qayta ishlay oladi. Raqamli muhitda esa axborotning ortib borishi diqqatning tarqoqlashishiga olib keladi. Bu holat ayniqsa yoshlar orasida keng tarqalgan bo'lib, ularning bilim olish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogik tadqiqotlarda esa raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga ta'siri keng yoritilgan. Ayrim olimlar raqamli vositalardan foydalanish o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishini ta'kidlasa, boshqalari esa bu jarayon diqqatning pasayishiga sabab bo'lishini qayd etadi. Shu jihatdan ilmiy adabiyotlarda ikki xil qarash mavjud: biri texnologiyalarni qo'llab-quvvatlovchi, ikkinchisi esa ehtiyotkorlik bilan yondashishni tavsiya etuvchi yo'nalishdir. So'nggi tadqiqotlarda "raqamli chalg'ish" tushunchasi keng qo'llanila boshlagan. Bu tushuncha o'quvchilarning doimiy ravishda turli xil qurilmalar orqali chalg'ishi, diqqatni bir nuqtaga jamlay olmasligi bilan izohlanadi. Tadqiqotchilar bu holatni ijtimoiy tarmoqlar, qisqa videolar va tezkor axborot almashinuvi bilan bog'laydilar. Bunday muhitda o'quvchilar uzoq muddatli diqqatni talab qiladigan vazifalarga moslashishda qiyinchilikka duch keladilar. Shuningdek, ko'plab ilmiy ishlarda multitasking hodisasi ham alohida o'rganilgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bir vaqtning o'zida bir nechta faoliyat bilan shug'ullanish samaradorlikni oshirmaydi, aksincha, diqqatni bo'lib yuboradi. O'quvchilar dars jarayonida telefon yoki boshqa qurilmalardan foydalanganda ularning bilimni o'zlashtirish darajasi sezilarli darajada pasayadi.

Mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan izlanishlarda o'quvchilarning diqqatini rivojlantirishda pedagogik yondashuvlarning ahamiyati ham alohida ta'kidlangan. Interaktiv metodlar, vizual materiallar va faol o'qitish usullari o'quvchilarning e'tiborini jalb qilishda samarali vosita sifatida ko'riladi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida texnologiyalardan me'yorida va maqsadli foydalanish zarurligi qayd etiladi. Ayrim ilmiy manbalarda ota-onalar va o'qituvchilarning roli ham muhim omil sifatida ko'rsatib o'tilgan. Ularning nazorati va to'g'ri yo'naltirishi o'quvchilarning raqamli texnologiyalardan foydalanish madaniyatini shakllantirishga yordam beradi. Bu esa o'z navbatida diqqatni boshqarish ko'nikmalarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar o'quvchilarning diqqatiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi. Bir tomondan, ular ta'lim imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan diqqatning tarqoqlashishiga sabab bo'ladi. Shu bois ushbu muammoni kompleks yondashuv asosida o'rganish va ilmiy asoslangan yechimlar ishlab chiqish zarur.

Tadqiqot metodlari.

Mazkur tadqiqotda raqamli texnologiyalar davrida o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosini o'rganish uchun bir qator ilmiy-uslubiy yondashuv va metodlardan foydalanildi. Tadqiqot kompleks xarakterga ega bo'lib, unda nazariy va amaliy metodlar uyg'unlashtirildi. Avvalo, tadqiqotning nazariy asosini shakllantirish maqsadida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish metodi qo'llanildi. Ushbu metod orqali mavzuga oid psixologik va pedagogik manbalar o'rganilib, diqqat tushunchasining mohiyati, uning turlari hamda raqamli texnologiyalar ta'siri bilan bog'liq ilmiy qarashlar tizimlashtirildi. Bu esa tadqiqotning nazariy poydevorini mustahkamlashga xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida kuzatish metodidan ham foydalanildi. Ushbu metod yordamida o'quvchilarning dars jarayonidagi xatti-harakatlari, diqqatni jamlash darajasi hamda raqamli qurilmalarga bo'lgan munosabati o'rganildi. Kuzatish natijalari orqali o'quvchilarning diqqatini chalg'ituvchi omillar aniqlanib, ularning o'quv faoliyatiga ta'siri tahlil qilindi. Shuningdek, so'rovnoma metodi qo'llanildi. Bu metod orqali o'quvchilar, o'qituvchilar va ota-onalarning fikr-mulohazalari o'rganildi. So'rovnoma savollari raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi, diqqatning

pasayish holatlari va ularning sabablari hamda ta'lim jarayonidagi muammolarni aniqlashga qaratildi. Ushbu metod subyektiv fikrlarni umumlashtirish va muammoni turli nuqtai nazardan yoritish imkonini berdi.

Tadqiqotda suhbat metodi ham muhim o'rin egalladi. O'quvchilar bilan o'tkazilgan individual va guruhviy suhbatlar orqali ularning o'quv jarayonidagi qiyinchiliklari, diqqatni jamlashdagi muammolari va texnologiyalarga bo'lgan qiziqishlari chuqurroq o'rganildi. Suhbat jarayonida olingan ma'lumotlar kuzatish natijalari bilan solishtirilib, tahlil qilindi. Bundan tashqari, pedagogik tajriba metodi ham qo'llanildi. Ushbu metod orqali diqqatni jamlashga qaratilgan turli pedagogik usullar amaliyotda sinab ko'rildi. Jumladan, interaktiv metodlardan foydalanish, dars jarayonida texnologiyalarni cheklash va muayyan tartibga solish kabi yondashuvlar sinovdan o'tkazildi. Tajriba natijalari o'quvchilarning diqqat darajasidagi o'zgarishlarni aniqlashga yordam berdi.

Ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilishda qiyosiy tahlil metodi qo'llanildi. Ushbu metod yordamida turli manbalardan olingan natijalar solishtirilib, umumiy xulosalar chiqarildi. Shuningdek, mantiqiy tahlil va umumlashtirish metodlari orqali tadqiqot natijalari tizimlashtirildi va ilmiy asosda bayon etildi. Mazkur metodlar majmuasi tadqiqotning ishonchligini ta'minlash, muammoni har tomonlama yoritish va asoslangan xulosalar chiqarish imkonini berdi. Shu asosda raqamli texnologiyalar sharoitida o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosini chuqur tahlil qilishga erishildi.

Natija va muhokama. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalar o'quvchilarning diqqatini jamlash jarayoniga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Kuzatishlar davomida o'quvchilarning dars jarayonida tez-tez chalg'ishi, e'tiborning uzoq vaqt davomida saqlanmasligi va o'quv materialiga yuzaki yondashish holatlari aniqlandi. Ayniqsa, mobil qurilmalar va ijtimoiy tarmoqlarga yuqori darajada qiziqish diqqatning pasayishiga asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'ldi. So'rovnoma natijalari ham ushbu holatni tasdiqladi. O'quvchilarning aksariyati darsdan tashqari vaqtlarda raqamli qurilmalardan faol foydalanishini bildirgan bo'lsa, bu holat ularning o'quv jarayonidagi e'tiboriga ham o'z ta'sirini ko'rsatishi kuzatildi. Shu bilan birga, ayrim o'quvchilar dars vaqtida ham chalg'uvchi omillar mavjudligini ta'kidladilar. Bu esa diqqatning barqarorligini ta'minlash muammosi mavjudligini ko'rsatadi. Suhbatlar natijasida o'quvchilarning o'zlari ham diqqatni jamlashda qiyinchilikka duch kelayotganini anglashlari ma'lum bo'ldi. Ular ko'pincha uzoq vaqt davomida bir faoliyat bilan shug'ullanishdan tez zerikishlarini, tezkor axborotga o'rganib qolganliklari sababli dars materiallari ularga sust va qiziqarsiz tuyulishini

qayd etdilar. Bu esa raqamli muhitning psixologik ta'siri mavjudligini ko'rsatadi. Pedagogik tajriba natijalari esa muammoni bartaraf etish mumkinligini ko'rsatdi. Dars jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish, o'quvchilarni faol ishtirok etishga undash va ta'lim jarayonini qiziqarli tashkil etish diqqatni jamlash darajasini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Shuningdek, dars vaqtida raqamli qurilmalardan foydalanishni tartibga solish ham samarali natija berdi. Natijalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, diqqatning pasayishi faqat texnologiyalar bilan bog'liq emas, balki uni noto'g'ri va nazoratsiz qo'llash bilan bevosita aloqador. Agar raqamli vositalardan maqsadli va me'yorida foydalanilsa, ular o'quvchilarning diqqatini oshirishga ham xizmat qilishi mumkin. Masalan, ta'limiy ilovalar, interaktiv platformalar va vizual materiallar o'quvchilarning qiziqishini kuchaytiradi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosi ko'p omilli xarakterga ega. Bu jarayonga psixologik xususiyatlar, pedagogik yondashuvlar, oilaviy muhit va texnologik omillar birgalikda ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli muammoni hal qilishda kompleks yondashuv zarur.

Shuningdek, o'qituvchilarning roli ham muhim ahamiyatga ega ekani aniqlandi. Zamonaviy pedagog o'z darsini faqat ma'ruza shaklida emas, balki interaktiv va innovatsion usullar asosida tashkil etishi lozim. Bu esa o'quvchilarning diqqatini jalb qilish va uni saqlab qolishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Yakuniy tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar sharoitida o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosi mavjud bo'lsa-da, uni to'g'ri pedagogik yondashuvlar va ongli foydalanish orqali bartaraf etish mumkin. Buning uchun ta'lim jarayonida zamonaviy metodlardan foydalanish, texnologiyalarni nazorat ostida qo'llash va o'quvchilarda diqqatni boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa va takliflar. Olib borilgan tadqiqotlar va tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar davrida o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosi zamonaviy ta'lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Axborot oqimining ortishi, mobil qurilmalardan keng foydalanish va ijtimoiy tarmoqlarning ommalashuvi o'quvchilarning psixologik holatiga, xususan, diqqat jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'quvchilarda diqqatning barqaror emasligi, tez chalg'ish, uzoq vaqt davomida bir faoliyatga e'tibor qaratishda qiyinchiliklar kuzatiladi. Bu holat o'quv materiallarini chuqur o'zlashtirishga salbiy ta'sir etib, ta'lim samaradorligini pasaytiradi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni to'liq rad etish emas, balki ularni to'g'ri va maqsadli qo'llash muhimligi aniqlandi.

Xulosa qilib aytganda, mazkur muammo ko'p omilli bo'lib, uni hal etishda pedagogik, psixologik va ijtimoiy yondashuvlarni uyg'unlashtirish zarur.

O'quvchilarning diqqatini rivojlantirish nafaqat ta'lim sifati, balki ularning umumiy intellektual salohiyati va shaxsiy rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Takliflar

Mazkur muammoni samarali hal etish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Ta'lim jarayonida interaktiv va innovatsion metodlardan keng foydalanish orqali o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish

Dars vaqtida mobil qurilmalar va boshqa chalg'ituvchi vositalardan foydalanishni tartibga solish

O'quvchilarda diqqatni boshqarish va vaqtni to'g'ri taqsimlash ko'nikmalarini shakllantirish

Raqamli texnologiyalardan foydalanishda madaniyat va me'yor tushunchalarini singdirish

O'qituvchilarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida muntazam malaka oshirish tizimini yo'lga qo'yish

Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali o'quvchilarning bo'sh vaqtini nazorat qilish va samarali tashkil etish

Ta'lim jarayonida raqamli vositalardan faqat maqsadga muvofiq va nazorat ostida foydalanishni ta'minlash

Yuqoridagi takliflarni amaliyotga joriy etish orqali raqamli texnologiyalar sharoitida o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosini kamaytirish va ta'lim samaradorligini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirova D. (2022). Biologiya fanini o'qitishda virtual laboratoriyalardan foydalanishning samaradorligi. O'zDJTU Ilmiy axborotnomasi, 3(45), 112–116.
2. Karimov A. (2021). Interaktiv platformalarning biologiya darslaridagi o'rni. Pedagogik izlanishlar jurnali, 2(18), 64–69.
3. Abdurahmonova N., Xolmirzayeva M. (2020). Raqamli pedagogika: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
4. Mayer R. E. (2009). Multimedia Learning (2nd ed.). Cambridge University Press.
5. OECD (2020). The Impact of Digital Technologies on Education. OECD Publishing. Retrieved from <https://www.oecd.org>
6. PhET Interactive Simulations Project. University of Colorado Boulder. Retrieved

from <https://phet.colorado.edu>

7. Salimova Z. (2021). Ta'limda raqamli texnologiyalar: biologiya faniga tatbiqi. "Zamonaviy ta'lim muammolari" Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. Qarshi.

8. Nuriddinova, Nozima, and Dinora Norboboyeva. "CHET ELDA ALOHIDA YORDAMGA MUHTOJ BOLALARNING INKLYUZIV TA'LIMI." Молодые ученые 3.8 (2025): 160-165.

9. Nuriddinova, Nozima, and Dinora Norboboyeva. "O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INKLYUZIV TA'LIMNING ME'YORIY-HUQUQIY BAZASI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI." Наука и инновация 3.8 (2025): 146-151.

10. Salimova, Marjona, and Nozima Nuriddinova. "AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA TABIIY ILMIY FANLARNI O'QITISHDA DOLZARB MUAMMOLAR VA ULARNI HAL QILISHNING INNOVATSION USULLARI." Наука и инновация 2.38 (2024): 161-164.